

Vai medijā drīkst būt rupjības un kļaji aizskaroša informācija?

Kādas izpausmes ir pieklājīgas un pieņemamas, bet kādas – nepieņemamas? Dažādās vidēs par to izpratne un normas atšķiras.

Vai rupjības un aizskārumi ir pieļaujami medijos? Atbilde meklējama, salāgojot vairākus principus: vārda un izteiksmes brīvību, cieņu, aizskāruma mērķi un samērīgumu.

Vai valodas standarts visos medijos ir vienāds?

Publiskajā vidē, to skaitā medijos, valodā un uzvedībā ir pieņemts ievērot augstāku pieklājību, tomēr mediju žanri un funkcijas ir dažādi. No ziņu autoriem, ziņu moderatoriem sagaida publicistikas valodas lietojumu. Tas saistīts ar no ziņu izklāsta sagaidīto objektivitāti, neitralitāti, cieņu pret daudzveidīgu auditoriju un sabiedrības normām. Turpretī izklaidējošu radio raidījumu vadītāji, sarunu šovu dalībnieki var drošāk atļauties lietot sarunvalodu un sulīgākus izteicienus. Viedokļrakstu autori, satīrisku raidījumu vadītāji var atļauties vēl vairāk.

Ko nepieļauj likums?

Atsevišķos gadījumos konkrēti izteikumi var kaitēt sabiedrības interesēm, būt nelikumīgi, piemēram, naida runa, diskriminācija, draudi vai agresijas atbalstīšana. Arī dehumanizācija, aicinājumi uz diskrimināciju, vispārinājumi, aizspriedumi, nesamērīgi aizskārumi ir naida runai piemītošu pazīmju kopums.

Ar ko komentāri, viedokļraksti, satīriski raidījumi atšķiras no ziņām?

Tajos jaunumiem un faktiem tiek pievienota interpretācija un subjektīva pozīcija, veicinot diskusiju. Jo sevišķi, par svarīgiem notikumiem, publiskām un politiskām personām tiek pieļauts, ka viedoklis var būt provokatīvs, veidots, izmantojot epitetus, pārspīlējumus un citus valodas ekspresijas paņēmienus. Tomēr pret žurnālistu viedokļiem ir augstākas prasības un ir vēlams, ka to pamatā būtu atbilstošs faktu materiāls, citu, arī pretēju uzskatu izvērtējums.

Cik tālu var iet ar publisku personu kritiku?

Publisku personu, tostarp politiķu kritikas robežas ir daudz plašākas, tomēr, nepastāvot pietiekamai faktiskajai bāzei, no rupjībām ir jāizvairās, jo tas būtu nesamērīgi, turklāt rupju vārdu lietojums medijos pazemina jau tā zemās publiskās kritikas robežas. Kritiku iespējams izteikt arī nelietojot rupjus vārdus, bet ievērojot augstākas pieklājības normas.

Vai medijs atbild par intervēto personu viedokļiem?

Atbilstoši Ētikas kodeksa 4.3. punktam medijam ir pienākums rūpēties, lai materiālos nebūtu naida runas, aicinājumu uz vardarbību un citas likumā aizliegtās darbības. Nav šaubu, ka viedokļu un dažādu raidījumu autoriem un viesiem ir tiesības izmantot spilgtus izteiksmes veidus un provocēt, tomēr pastāv robežas, kuras pārkāpjot, materiāls zaudē žurnālistikas kvalitātes un kļūst par emocionāla izvirduma izpausmi, kas primāri nevis izgaismo un izskaidro tēmu, bet nesamērīgi rupji aizskar kādu personu vai daļu auditorijas. Tiešraides gadījumos novērst notikušo ir sarežģītāk, publikāciju gadījumā – vienkāršāk. Redakcijai pirms viedokļa publicēšanas jāizvērtē materiāla atbilstība profesionālajiem standartiem un vārda brīvības normām, attiecīgi trūkumu vai neatbilstības gadījumā aicinot autoru nodrošināt materiāla atbilstību profesionālajiem standartiem. Daudzos gadījumos pietiek ar nelielām korekcijām, lai autora attīstīto domu izteiktu emocionāli pārliedzoši arī bez naidīgiem izteicieniem, neslavas celšanas, nacionālās neiecietības pazīmēm, nesamērīgi aizvainojošas izteiksmes pret tiem, kas nav autora kritikas objekts.

Vai medijs atbild par lietotāju komentāriem savā portālā un sociālo mediju kontos?

Medija pienākums ir nodrošināt, lai tā interneta platformā nebūtu naida runas, draudu, vajāšanas pazīmju, naidīgi un vardarbīgi verbāli uzbrukumi, citi kibermobinga veidi, kā arī cits saturs, kas aizliegts ar likumu. Ja lietotāji tādu ievieto, medijam ir jāspēj to moderēt (dzēst, rediģēt), arī liegt turpmāku publicēšanu.

Ētikas padomes skaidrojums

Vai medijā drīkst būt rupjības un klaji aizskaroša informācija?

Vai aizskārums var būt nesamērīgs?

Ir būtiski salāgot tiesības uz viedokli un iespējamo kaitējumu, kas radies izsakot kritisku viedokli par kādu cilvēku vai grupu. Būtiski ir vērtēt medija mērķus, kritiski vērtējot, kāda lēmumus vai rīcību. Vadoties no izteikumu konteksta un mērķa, izvērtēt, kādēļ izvēlēti konkrētie izteikumi, vai medija pārstāvju tiesības izmantotas atbildīgi? Vai izteikums ir saistāms ar sabiedrības interesēm saprast kādus nozīmīgus jautājumus? Uzbrūkoša valoda var atrasties ārpus izteiksmes brīvības aizsardzības, ja notiek nepamatota nomelnošana, piemēram, ja vienīgais uzbrūkošā apgalvojuma nolūks bijis aizvainot. Taču rupjas vārdkopas pašas par sevi nav izšķirošas, novērtējot uzbrūkošo izteikumu, jo tām var būt arī cits nolūks, piemēram satīriska.

Ko darīt, ja raidījuma viesi lieto rupjības?

Raidījumos, kur to dalībnieki vai intervētie izmanto rupju valodu un žestus, medijiem ieteicams laicīgi izmantot brīdinājumus līdzīgi, kā situācijās, kad tiek atainoti šokējoši foto un video. Brīdinājumi palīdz auditorijai izvērtēt, vai nepieciešams pasargāt sevi un citus, piemēram, telpā atrodošos bērnus no sagaidāmā satura.

Vai medijs atbild par lietotāju komentāriem savā portālā un sociālo mediju kontos?

Medija pienākums ir nodrošināt, lai tā interneta platformā nebūtu naida runas, draudu, vajāšanas pazīmju, naidīgi un vardarbīgi verbāli uzbrukumi, citi kibermobinga veidi, kā arī cits saturs, kas aizliegts ar likumu. Ja lietotāji tādu ievieto, medijam ir jāspēj to moderēt (dzēst, rediģēt), arī liegt turpmāku publicēšanu.

Vai žurnālisti sociālajos medijos, komentējot nepieņemamu rīcību, drīkst būt rupji?

Krievijas iebrukums Ukrainā daudziem ir mainījis skatījumu uz agresorvalsti, un šī attieksme arī netiek slēpta – dažāda veida medijos kara un agresorvalsts tēma, cilvēku personiskā nostāja ir ieņēmusi lielāku lomu. Emocijas ir neizbēgamas. Tomēr izmantojot un uztverot dažādus emocionālus un tēlainus izteiksmes līdzekļus ārpus to sākotnējā konteksta, tie var tikt pārprasti, uztverti arī kā vispārinoši apzīmējumi cilvēkiem ar konkrētu valstisko vai etnisko piederību, izmantoti ārpus konteksta saspīlējuma eskalācijai, dehumanizācijai, naida kurināšanai. Ētikas padomes ieskatā, žurnālistiem, jo īpaši, tas būtu jāapzinās, – no viņiem sagaida paaugstinātu atbildību un cieņpilnu komunikāciju arī personīgajās izpausmēs, – lai tie netiktu pārprasti un nebūtu ērti izmantojami saspīlējuma eskalācijai, dehumanizācijai, naida kurināšanai.